

КРИСТИЈАН Е. ВЕКОЊ¹
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

МЛАДЕН ЈАКОВЉЕВИЋ: АЛТЕРНАТИВНЕ СТВАРНОСТИ ФИЛИПА К. ДИКА (Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2015, 235 сѐр.)

Филип К. Дик је у свету и у Србији један од читанијих аутора научне фантастике. У прилог томе говори чињеница да су сви битнији наслови из његовог опуса преведени на српски језик, а поједини доживљавају и нова издања. Међутим, на овим просторима недостајало је студиозно, критичко ишчитавање Дикових романа и покушај расветљавања његових мрачних алтернативних будућности, а управо то нам пружа студија *Алтернативне стварности Филипа К. Дика*.

Главна нит која се провлачи кроз целу студију јесте питање стварности – постоји ли само једна стварност (она у којој живимо) или уз њу постоји и низ алтернативних светова у којима неке од наших варијанти живе животом који смо ми у неком моменту одбили да водимо. Данас се све више физичара и космолога окреће овом проблему, а питање плурализма стварности доживљава све више нових интерпретација.

Студију о Филипу К. Дику Јаковљевић започиње сер Филипом Сиднијем и његовом *Одбраном њезије* и самим тим се чини како он сматра да је и фантастици потребна одбрана. Фантастична

¹ kvekonj@gmail.com

Приказ је примљен 21. новембра 2017, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 6. децембра 2017.

књижевност није хаотична, јер они који стварају оно што би Толкин назвао „секундарним универзумом“ стварају систем са правилима, и тај систем мора бити конзистентан и одржив. У супротном, свет без таквих правила би се распао попут мехура од сапунице. Аутор се надаље бави и питањем фантастичног из угла Фројдове психоанализе и теорија ума, према којима су покретачи фантастичног страхови, то јест потиснути делови несвесног. Фантастика, гледана из угла психоанализе, јесте огледало које рефлектује друштвене проблеме. Надаље, аутор спомиње и Розмери Џексон која је става да фантастично, у ствари, не представља измишљање нечег новог, већ је то рекомбиновање познатих елемената којима се постиже нешто другачије. Дакле, Јаковљевић сумира оно што се у свету већ показало у многим теоријским делима, како фантастична књижевност није само пука ескапистичка књижевност, већ књижевност која се бави савременим проблемима; она је огледало које рефлектује проблеме са којима друштво мора да се избори.

Аутор, затим, разматра и појам научне фантастике, и позива се на Дикову дефиницију по којој научна фантастика у себи мора да садржи неку специфичну нову идеју. Дик сматра како главни актер научне фантастике није особа, већ управо та нова идеја која за читаоце представља интелектуални изазов. У Диковом универзуму та нова идеја јесте немогућност разликовања копије од оригинала, односно живог од неживог. Будући да наша стварност постаје презасићена технолошким иновацијама, питање је када ће овај проблем постати реалност. Јаковљевић примећује како нас Дик позива да преиспитамо однос између тела/ума и машине јер у неким случајевима границе између њих нестају.

Аутор се, затим, бави теоријама о другим/алтернативним световима, онако како их третирају научници – физичари и космолози, а затим онако како их перципирају писци. Научна фантастика и наука су повезане, јер као што наука инспирише писце, тако и идеје из научнофантастичних романа инспиришу научнике. Јаковљевић, затим, упознаје читаоце са самим аутором. Иако и сам тврди како је биографска метода тумачења нечијих књижевних дела превазиђена, сам живот Филипа К. Дика делује као једно од његових дела, јер је био прожет паранојом и невероватним случајевима. Дик је био фасциниран проблемима аутентичности и оригиналности, потрошње, масовне производње. У његовим романима примарна стварност постаје сопствена симулација, а сваки покушај да се разбију илузије остаје узалудан и

јалов. Аутор разматра шест најрепрезентативнијих дела Филипа К. Дика: *Сањају ли андроиди електричне овце?*, *Тамно скенирање*, *Удик*, *Тециће сузе моје, рече йолицајац*, *Човек у високом дворцу* и *Три сџиимаше Палмера Елдрича*, и настоји у њима да сагледа све могуће нивое стварности, односно симулакруме у које примарна стварност запада, поредећи романе са идејама научника и космолога.

Аутор каже како је немогуће у потпуности разјаснити или рашчарати Дикове светове, јер када читаоци дођу до краја његових дела, никада не могу бити сигурни да ли се пред њима налази право решење или вешто замаскирана илузија или странпутица. У Диковим делима препознатљива стварност преплиће се са будућношћу и фантастичним, чинећи је тако фикционалном и подложном вивисекцији и реконструкцији. Јаковљевић (2015, стр. 12) наводи да су Дикове стварности „делови веће, комплексне структуре мултиверзума, затим, нереализоване историјске могућности, нове димензије стварности креиране екстериоризацијом интерног света, стварности настале дезинтеграцијом граница објективне и субјективне стварности“. Он такође примећује како су филдиковске стварности настале под утицајем технологије и да њени производи, попут реплика, пројекција, симулација и симулакрума, имају улогу да дестабилизују, али и умноже саму стварност.

Дик се у својим романима бавио морама савременог човека – питањима механизације и технологије, фрагментације, дехуманизације и плурализације. Друштво није много напредовало од оног периода када је Дик живео, али технологија јесте, што је и сам Дик у својим романима предвиђао. Оно што је стално подвлачио јесте да ће доћи до све изразитије дехуманизације и да се човечанство мора суочити са последицама својих одлука. Ова опседнутост технологијом његова дела приближава киберпанку. Оно што им је заједничко јесу механизација, технологизација тела, хуманизација технологије и проблеми изазвани њеном злоупотребом и прекомерном употребом, дистопија, уништење природе, губитак идентитета и оригиналности, симулације, халуцинације, прелаз са природног на вештачко. Дикова дела су уједно и постмодернистичка јер он поставља питања онтолошке природе и преиспитује фикционализацију стварности – његова дела огледало су стварности и друштва. Он користи фрагментацију, нелинеарне начине приповедања, параноју, пастиш, отворени крај, што су све елементи постмодернизма.

Јаковљевић (2015, стр. 53) дефинише Дикове алтернативне стварности као „апокалиптичне и дистопијске визије обликоване другим законом термодинамике и ентропијом, у којима не стају онтолошке границе дејством медија, пројекција, халуцинација, конструката, симулација и симулакрума, а оно што је већини заједничко јесте замењивост с нивоом примарне стварности, коју тиме деградирају на једну од могућности, ништа стварнију од својих алтернатива“. Посебно поглавље посвећено је ентропији која се у делима овог писца манифестује као „мера неуређености, деградације материје и енергије, крах уређености, система и форме, а њени ефекти дестабилизују целокупну стварност“ (Јаковљевић, 2015, стр. 186). У научној фантастици се нагласак ставља на кретање, а код Дика то је кретање представљено покушајима да се побегне из света у коме је ентропија достигла врхунац. Сви светови (било они примарни или секундарни) које је Дик створио имају ту заједничку ентропијску црту, и тиме његове стварности постају могуће. Следеће поглавље посвећено је хетеротопијским просторима који су, како се овде примећује, стварни простори другачији од уобичајених зато што се налазе на граници између имагинарног и стварног.

На крају, Јаковљевић заокружује ову студију о Филипу К. Дику – визионару који је својим делима најавио технологизацију тела и параноику који је до краја живота остао забринут због идеје да ће аутентичност и идентитет нестати под навалом масовне потрошње и технологије. Дик је био става да стварност није увек онаква каква нам се чини да јесте и да граница између стварности и фантазије скоро да и не постоји. Он је велики нагласак ставио на ентропију – моћну силу која управља нашим световима, а против које је свака битка унапред изгубљена. У већини дела питао се да ли је стварност само једна од симулација, јер „свако понаособ може да живи у својој личној стварности, која чак и када је халуцинација, производ параноје или менталне неуравнотежености, може бити истинита и аутентична“ (Јаковљевић, 2015, стр. 221).

Оправдан је одабир писца и теме у овој студији. Филип К. Дик је изузетан аутор, али његова дела често остају несхваћена јер се у њима најчешће примети онај најочигледнији – површински слој. Јаковљевић есејима поступно води читаоце од фантастичног и научне фантастике, преко примарних и алтернативних стварности, хетеротопија и ентропије, постмодернизма и киберпанка до закључка како је нужно студиозно се посветити научној

фантастици. Он иде испод прочитих, површинских слојева Дикове прозе указујући на проблеме којима се Филип К. Дик бавио. Они су и данас актуелни, можда чак и више него у време када је Дик живео, а то су проблеми којима се и савремена књижевност бави, што потврђује све више филмских адаптација и радова о овом писцу који „није успешно предвидео конкретне *догађаје* и *технолоџију* будућности, али јесте дијагностиковао дилеме и развој проблема с којима се човек суочава данас“ (Јаковљевић, 2016, стр. 158).

ЛИТЕРАТУРА Jakovljević, M. (2015). *Alternativne stvarnosti Filipa K. Dika*. Kosovska Mitrovica/Beograd: Filozofski fakultet; Makart.

Јаковљевић, М. (2016). Филип К. Дик у Амазоновом дворцу. *Култура: часопис за теорију и социологију културе и културну политику*, 150, 157–175. doi:10.5937/kultura1650157J.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).
This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

